Oświadczenie złożone
przez senator Annę Górską
w dniu 16 października 2024 r.

Oświadczenie skierowane do minister przemysłu Marzeny Czarneckiej

Szanowna Pani Minister!

Miałam okazję uczestniczyć 24 września tego roku w posiedzeniu Senackiego Zespołu do spraw Energetyki Jądrowej i Odnawialnych Źródeł Energii, w którym i pani brała udział.

Wspominając pani wypowiedzi odnośnie do cechujących się wielkim rozmachem zapowiedzi działań dyrekcji Narodowego Centrum Badań Jądrowych, związanych z deklaratywnie rozwijaną przez ten instytut technologią reaktora wysokotemperaturowego, mam wrażenie, że łączy nas troska o racjonalne wydawanie pieniędzy publicznych na projekty naukowe.

Przed posiedzeniem zespołu zapoznałam się z artykułem prasowym „Państwo wydało miliony na atom, którego może nie być" opublikowanym 27 marca 2024 r. Efekty projektu HTGR budzą moje wątpliwości. Niestety na posiedzeniu dyrektor NCBJ unikał odpowiedzi na zadawane mu pytania.

Ponieważ w sierpniu tego roku nadzór nad Narodowym Centrum Badań Jądrowych został wyjęty z kompetencji ministra klimatu i środowiska i trafił do pani resortu, uprzejmie proszę o odpowiedzi na następujące pytania.

1. Co jest efektem dotychczasowych wieloletnich działań NCBJ w zakresie projektów HTGR? Dyrekcja NCBJ na posiedzeniu zespołu zamiennie stosowała pojęcia „opis techniczny" oraz „wysokopoziomowy projekt".

2. Jaka jest przewidywana lokalizacja obiektu HTGR? Prezentacje publicznie przedstawiane przez zespół projektowy (np. https://4kep.sep.com.pl/wp-content/uploads/2024/06/Dzien-II_Sesja-3-Mariusz-Dabrowski-7.06.24.pdf) wskazują na teren NCBJ, ale dyrektor instytutu powiedział na posiedzeniu zespołu, że jego zdaniem odpowiednią lokalizacją będą zakłady Orlenu w Płocku.

3. Czy dobrze rozumiem, że opracowywany przez NCBJ obiekt spełnia ustawową definicję elektrowni jądrowej?

4. Czy wobec deklaracji dyrektora NCBJ (znajdujących się też w prezentacji wskazanej przeze mnie w punkcie 2), że budowa reaktora mogłaby rozpocząć się już za 3 lata, instytut rozpoczął przewidziane przepisami prawa badania lokalizacyjne i środowiskowe oraz wystąpił do pani o decyzję zasadniczą?

5. Czy wobec wspomnianych deklaracji dyrektor NCBJ zabezpieczył niezbędne zewnętrzne umowy typu:
– przyłączenie do systemu elektroenergetycznego;
– koncesje na wytwarzanie ciepła i energii elektrycznej;
– dostawy paliwa TRISO?

6. Na posiedzeniu zespołu dyrektor NCBJ stwierdził, że część dokumentacji została zakupiona w Japonii, natomiast jego pełnomocnik – że dokumenty zostały „wspólnie opracowane". Proszę o wyjaśnienie tej kwestii. Czy przeprowadzono analizę zasadności wydania środków budżetowych w programie badawczym na zakup gotowych rozwiązań z zagranicy?

7. Na posiedzeniu zespołu padło zdanie, że reaktory o mocy „ok. 200 MW" mogłyby powstać w Polsce w liczbie kilkudziesięciu. Opracowanie dotyczące potencjalnie maksymalnej skali wdrożenia wykonał Energopomiar na zlecenie NCBJ (https://energopomiar.com/uslugi/doradztwo-techniczne-i-srodowiskowe-dla-sektora-jadrowego/). Niestety uzyskane wyniki nie są dostępne publicznie. Czy analiza potwierdziła wskazywane przez dyrekcję liczby?

8. Dyrekcja NCBJ wspomniała na posiedzeniu zespołu, że efektem programu Gospostrateg-HTR było opracowanie instrumentów prawnych związanych z wdrożeniem reaktorów HTGR. Jednocześnie znaleźć można informacje (https://www.gov.pl/attachment/b65ebe38-c31f-40cd-a2e1-50db975bb853), że NCBJ już wcześniej otrzymało na ten cel środki finansowe w ramach projektu HTRPL (zadanie P.1.12). Czy zbadano zasadność dwukrotnego przeznaczenia środków budżetowych na ten sam cel?

9. Pełnomocnik dyrektora NCBJ wskazał, że podstawą podjęcia prac nad HTGR był raport opracowany przez zespół w ówczesnym Ministerstwie Energii (jak zdradza lektura, osobiście przez niego zatwierdzony), którego celem było wybranie optymalnej technologii spośród różnych technologii wysokotemperaturowych. Zdaniem pełnomocnika HTGR „uznany został za najbardziej perspektywiczny, najszybszy do wdrożenia, najbardziej dojrzały". Lektura raportu (https://www.gov.pl/web/klimat/wysokotemperaturowe-reaktory-jadrowe-chlodzone-gazem-htgr) wskazuje, że nie dokonano wyboru optymalnej technologii, lecz apriorycznie

i bez uzasadnienia opisano w nim wyłącznie technologię HTGR, nie porównując jej z innymi. Brak w nim też wniosków przytoczonych przez pełnomocnika. Czy istnieją inne raporty, które były podstawą wyboru właśnie technologii HTGR?

10. Czy prawdą jest, jak wskazuje prasa, że obecny na posiedzeniu zespołu pełnomocnik dyrektora NCBJ do spraw reaktorów wysokotemperaturowych, jako dyrektor departamentu w nieistniejącym już Ministerstwie Energii, „parę dni przed odejściem z ministerstwa" podpisał z ramienia ministerstwa umowę z NCBJ, w którym został następnie zatrudniony przez dyrektora NCBJ? Według artykułu prasowego „urzędnicy narzekali, że towarzyszy temu (podpisaniu umowy) presja na przyspieszenie jej zawarcia mimo sygnalizowania przez nich niekorzystnych dla resortu zapisów".

11. Czy uważa pani, że w związku z wątpliwościami podnoszonymi w artykule prasowym i wskazanymi powyżej, które nie zostały rozwiane, zasadne byłoby poddanie przez panią projektu HTGR w NCBJ audytowi lub innej formie kontroli w zakresie zasadności wydatkowania środków publicznych?

Jednocześnie uprzejmie proszę o pomoc w ustaleniu, w jaki sposób w Krajowym Planie w dziedzinie Energii i Klimatu znalazło się zadanie 138. „Projekt koncepcyjny i podstawowy badawczego wysokotemperaturowego reaktora jądrowego chłodzonego gazem (ang. High Temperature Gas cooled Reactor, HTGR)". Zadanie wydaje się niezwykle szczegółowe w porównaniu z pozostałymi zawartymi w dokumencie. KPEiK nie zawiera analiz pokazujących jego zasadność, a samo zadanie powiela produkty zadania, które powinny powstać w wyniku przekazania NCBJ przez Ministerstwo Edukacji i Nauki kwoty 60 miliomów zł. W artykule prasowym wskazano też, że niemal identyczny efekt powinien zostać uzyskany wcześniej w ramach osobnego projektu Gospostrateg-HTR. Jednocześnie zadanie jest niespójne – jego tytuł sugeruje powstanie projektu podstawowego, który ma swoją definicję w polskim prawie budowlanym, natomiast w treści zadania wskazany jest jedynie opis techniczny, który takiej definicji nie spełnia.

Mam nadzieję, że pod pani nadzorem uda się wypracować plan strategiczny dla reaktora „Maria", znaleźć stabilne, wieloletnie źródło jego finansowania, a także formę prawną oraz dedykowany zespół zarządzający, co sprawi, że państwowy właściciel będzie zainteresowany utrzymaniem i rozwojem powierzonego mu reaktora.

Z poważaniem
Anna Górska